

Wyrok z dnia 26 września 1996 r.
III ARN 40/96

Dziecko urodzone w czasie transportu do Polski z miejsca przymusowego pobytu matki na zesłaniu lub deportacji w b. Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, jest osobą represjonowaną w rozumieniu przepis art 4 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. Nr 17, poz. 75 ze zm.), jeżeli urodziło się żywe.

Przewodniczący SSN: Adam Józefowicz, Sędziowie SN: Kazimierz Jaśkowski, Andrzej Kijowski, Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Włodzimierza Skoniecznego, po rozpoznaniu w dniu 26 września 1996 r. sprawy ze skargi Zygmunta D. na decyzję Kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych z dnia 20 maja 1994 r. [...] w przedmiocie odmowy przyznania uprawnień kombatanckich, na skutek rewizji nadzwyczajnej Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie [...] od wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego-Ośrodka Zamiejscowego w Katowicach z dnia 29 grudnia 1995 r. [...]

u c h y ł zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą ten wyrok decyzję Kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych z dnia 20 maja 1994 r. [...]

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 20 maja 1994 r. Kierownik Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych odmówił Zygmuntovi D. przyznania uprawnień określonych w ustawie z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. Nr 17, poz. 75 ze zm.) stwierdzając, że ubiegający się nie był osobą represjonowaną w rozumieniu ustawy, bowiem urodził się w dniu 17 marca 1946 r. w transporcie podczas powrotnej podróży do Polski.

Skargę Zygmunta D., oddalił Naczelny Sąd Administracyjny-Ośrodek Zamiejscowy w Katowicach, wyrokiem z dnia 29 grudnia 1995 r., podzielając stanowisko zawarte w zaskarżonej decyzji, iż BBskarżący - nawet jako dziecko - nie przebywał na przymusowej deportacji w ZSRR, gdyż ta wobec jego rodziców ustała na miesiąc przed jego urodzeniem&&.

Powyższy wyrok zaskarżył rewizją nadzwyczajną Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego i zarzucając rażące naruszenie art. 4 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych innych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. Nr 17, poz. 75 ze zm.), art. 8 § 2 Kodeksu cywilnego w brzmieniu nadanym art. 6 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. Nr 17, poz. 78) oraz art. 207 § 2 pkt 1 Kodeksu postępowania

administracyjnego, wniósł o jego uchylenie oraz poprzedzającej go decyzji administracyjnej i przekazanie sprawy do rozpoznania Kierownikowi Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych. Zygmunt D. urodził się w transporcie repatriacyjnym na terenie byłego ZSRR w drodze powrotnej z deportacji w miejscowości D. w obwodzie Aktiubińskim, a represje, dolegliwości i niedostatki stosowane wobec jego rodziny, miały niewątpliwie negatywny wpływ na rozwój fizyczny i psychiczny płodu, pozostającego w tym czasie w łonie matki. BBWzględy humanitarne przemawiają za stosowaniem interpretacji rozszerzającej określenia "osób" użytego w art. 4 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy o kombatantach, które powinno odnosić się także do dziecka poczętego, które urodziło się żywe...&&.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Uchwalając ustawę z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. Nr 17, poz. 75 ze zm.) Sejm stwierdził, [...] BBże władze III Rzeszy Niemieckiej, ówczesne władze Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i komunistyczny aparat represji w Polsce są winni cierpień zadanych wielu obywatelom Państwa Polskiego ze względów narodowościowych, politycznych i religijnych...&&.

[...] Ustawa uznała za represje okresy przebywania między innymi z przyczyn politycznych, religijnych i narodowościowych na przymusowych zesłaniach i deportacji w ZSRR (art. 4 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy). Zygmunt D. urodził się w transporcie repatriacyjnym na terenie dawnego ZSRR w drodze powrotnej z deportacji z miejscowości D. w obwodzie Aktiubińskim w Kazachstanie, gdzie jego rodzina została deportowana 13 kwietnia 1940 r. Przebywanie na przymusowej deportacji obejmuje nie tylko sam okres przymusowego osadzenia w danym miejscu, ale także czas spędzony w transporcie do tego miejsca, jak i w drodze powrotnej. Jest rzeczą powszechnie znaną, iż sam transport - z uwagi na warunki w nim panujące - był okresem represji i tragicznych często doświadczeń dla osób tak przewożonych. Pogląd więc, że represje ustały w czasie drogi powrotnej z zesłania (w transporcie repatriacyjnym) nie może być uznany za prawidłowy. Zauważyć należy, że eskorta NKWD opuściła transport repatriacyjny z chwilą przekroczenia obecnej wschodniej granicy Polski. Nie można też przyjmować, że skarżący represjom nie podlegał, skoro urodził się już po przymusowej deportacji. Warunki panujące w miejscu zesłania, jak i w drodze do Polski miały niewątpliwie negatywny wpływ na rozwój fizyczny i psychiczny dziecka pozostającego w tym czasie w łonie matki, co trafnie podnosi rewizja nadzwyczajna. Podobnie podzielić trzeba stanowisko, że pojęcie "osób" użyte w przytoczonym wyżej przepisie art. 4 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy o kombatantach, odnosi się także do dziecka poczętego, które urodziło się żywe (nasciturus).

Podmiotowość nasciturusa ma charakter warunkowy, a jego sytuacja prawna jest zbieżna z sytuacją dziecka już urodzonego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 1966 r., II PR 139/66, OSN 1966 poz. 158). Potwierdzeniem tego może być art. 75 KRO dopuszczający uznanie dziecka jeszcze nie urodzonego, jeżeli zostało już poczęte, czy art. 182 KRO, regulujący ustanowienie kuratora dla dziecka poczętego, lecz jeszcze nie urodzonego, jeżeli jest to potrzebne dla strzeżenia przyszłych praw dziecka.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego zmierza do rozszerzenia praw dziecka poczętego (por. orzeczenie z 8 października 1952 r., C 756/51 - NP 1953 nr 5 s. 70 o uprawnieniu do renty dziecka poczętego, które przyszło na świat po śmierci ojca w wyniku wypadku; wyrok z 8 stycznia 1965 r., II Cr 2/65, w którym stwierdzono, że dziecko może dochodzić roszczeń odszkodowawczych z tytułu uszkodzeń ciała lub rozstroju zdrowia, choć czyn popełniono przeciw ciężarnej matce dziecka przed jego urodzeniem).

Na tle omawianej ustawy o kombatantach Sąd Najwyższy przyjął, stosując art. 4 ust. 1 pkt 1 lit. a tej ustawy, iż kategoria osób podlegających represjom w hitlerowskich obozach koncentracyjnych obejmuje BBzarówno - osobę fizyczną, jak też dziecko poczęte, jeżeli urodziło się żywe&& [...] (wyrok z dnia 29 maja 1996 r., III ARN 96/95).

Pogląd ten, aprobowany przez obecny skład Sądu Najwyższego, ma zastosowanie również do dziecka poczętego w czasie przymusowej deportacji w ZSRR jego rodziców, jeżeli urodziło się żywe [...]. W tym zakresie należy powołać się na uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 1994 r. (II UZP 31/93, OSNAPiUS 1994 Nr 10 poz. 165), w której za osobę podlegającą represjom w rozumieniu art. 4 ust. 1 pkt 3 lit. a lub b ustawy o kombatantach uznano osobę urodzoną w więzieniu lub łagrze w ZSRR, bądź na przymusowym zesłaniu i deportacji w ZSRR.

Stanowisko Sądu zawarte w zaskarżonym wyroku, a sprowadzające się do poglądu, że ustawa nie daje żadnych praw związanych z cierpieniami doznanymi w łonie matki jest - jako sprzeczne z art. 8 § 2 KC - nieuzasadnione. Dziecko poczęte ma zdolność prawną, jednakże prawa i zobowiązania majątkowe uzyskuje ono pod warunkiem, że urodzi się żywe. Ostatecznie istnieje więc - zdaniem Sądu Najwyższego - pełna podstawa do przyjęcia, że dziecko, które samo nie było zesłane, czy deportowane do ZSRR, ale tam się urodziło - podlegało represjom z przyczyn określonych w ustawie. Dotyczy to również sytuacji, gdy dziecko urodziło się w transporcie do miejsca zesłania, jak i w drodze do Polski w transporcie repatriacyjnym.

Z tych więc względów rewizja nadzwyczajna jest uzasadniona. Mając to na względzie orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 422 § 2 KPC.

=====